

Vergaderjaar 1998–1999

25 880

Wetgeving voor de elektronische snelweg

Nr. 8

BRIEF VAN DE MINISTER VAN JUSTITIE

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

's-Gravenhage, 15 september 1999

Bij het nota-overleg van 12 april jl. (25 880, nr. 5) is door uw Kamer gevraagd om een geactualiseerde versie van het actieplan behorend bij de nota «Wetgeving voor de elektronische snelweg». Deze actualisering bied ik u hierbij aan.

De opzet van dit overzicht is u een zo helder en overzichtelijk mogelijk beeld te geven van de activiteiten die zijn ontplooid ten aanzien van de verschillende actiepunten. Het overzicht start met de justitiële speerpunten. Vervolgens wordt de voortgang weergegeven voor de actiepunten zoals die in de nota zijn vermeld.

Een van de belangrijkste conclusies van de nota was dat het Nederlandse recht in vergaande mate toepasbaar is op de elektronische snelweg. Dat verklaart dat in de nota slechts een deel van de actiepunten betrekking heeft op de aanpassing van wettelijke bepalingen aan de informatiemaatschappij. In de nota is voorts aangegeven dat hoewel het Nederlandse recht veelal toereikend zal zijn voor de situatie op het Internet, het niettemin mogelijk is dat de omstandigheden zodanig zijn dat aanpassing van wetgeving of bijzondere voorzieningen nodig zijn. Ik denk in het kader van deze actualisering bijvoorbeeld aan de bijzondere strafrechtelijke voorziening die is voorgesteld in het wetsvoorstel computercriminaliteit II, in verband met de aansprakelijkheid van tussenpersonen op het Internet. Om te kunnen beoordelen of dergelijke omstandigheden zich voordoen en/of in verband daarmee aanpassing of aanvulling van de bestaande regelgeving nodig is, is onderzoek noodzakelijk. Een ander deel van de actiepunten heeft daarom betrekking op onderzoek met het oog op het vorm geven van beleid ten aanzien van de informatiemaatschappij en met het oog op eventuele aanpassingen in de wetgeving. Ik denk in het bijzonder aan de diverse onderzoeken inzake «datamining» die gaande zijn.

Al eerder heb ik uitdrukking gegeven aan het belang dat ik aan dit onderwerp hecht en aan de betekenis van nota «Wetgeving voor de elektronische snelweg». Ik heb aangegeven dat ik deze nota met de goede analyse van de problematiek en het verschaft denk kader erg bruikbaar

vind en dat ik uitvoering wil geven aan het programma dat aan die nota verbonden is. Uit het overzicht blijkt dat die uitvoering de nodige voortgang kent. Dat geldt de activiteiten van de diverse betrokken departementen.

Daarnaast zijn overigens ook nieuwe activiteiten gestart, in het bijzonder die in verband met het virtueel kenniscentrum. Voorts meen ik dat een verhoogde inzet nodig is op het punt van de elektronische handtekening; de voorbereiding van de aanpassing van de Nederlandse wetgeving aan het EG-richtlijnvoorstel elektronische handtekening is gestart. Met de elektronische handtekening houdt tevens verband de voorziening in de Algemene wet bestuursrecht over het mogelijk maken van beschikkingen via het Internet. Ik acht het wenselijk dat die voorziening snel wordt gerealiseerd en heb opdracht gegeven dat daaraan met voorrang wordt gewerkt. Ik constateer dat op diverse plaatsen (hier onder 4.1, 8, 9, maar ook buiten het kader van de nota) elementen van de elektronische handtekening aan de orde zijn; interdepartementaal overleg is gaande om ervoor te zorgen dat de diverse activiteiten op elkaar aansluiten.

In diverse internationale fora is het onderwerp «Internet» aan de orde en wordt regelgeving ter zake voorbereid. In de meergenoemde nota is een gedachtegoed neergelegd, waarvan ik vind dat het de moeite waard is dit uit te dragen ook in internationaal verband. Met de alomvattende aanpak zoals die in de nota is vormgegeven, hoort Nederland tot de koplopers. De nota en in het bijzonder het toetsingskader dat daarin is opgenomen, worden onder de aandacht gebracht van de relevante internationale organisaties, de EU, de Raad van Europa en de OESO.

Ik heb de Kamer een notitie toegezegd inzake de Nederlandse inzet in internationale fora. De genoemde nota voor de elektronische snelweg vormt de basis van die inzet. Daarbij maak ik nog een tweetal opmerkingen, die voor de inhoud van de toegezegde notitie van belang zijn. De eerste is dat ik internationaal een tendens waarneem dat de overheid eenzijdig terugtreedt. Ik kan mij in beginsel vinden in een dergelijke ontwikkeling; ruimte moet worden gelaten voor regeling door de betrokken private partijen, met dien verstande dat de bescherming van kwetsbare belangen niet moet worden overgelaten aan de private sector. De tweede is dat bij de Nederlandse inzet pragmatisme geboden is. Dit is immers een terrein waarop veel gaande is en wel met grote snelheid.

Met het bovenstaande heb ik een aanvulling gegeven op het achterliggende overzicht van activiteiten, daarmee uitdrukking gevend aan het belang dat ik aan het onderwerp hecht en aan de voortgaande werkzaamheden daaraan.

De Minister van Justitie,
A. H. Korthals

1. Speerpunten van het ministerie van Justitie

Inleiding

Een aantal actiepunten heb ik zoals bekend, aangewezen als speerpunt binnen Justitie vanwege hun bijzonder belang. In het navolgende treft u een overzicht van deze speerpunten aan.

Speerpunt 1:

1.1 Algemene bepalingen op te nemen in het Burgerlijk Wetboek

Het belangrijkste doel hierbij is het bieden van houvast aan de rechter bij de toepassing van het vermogensrecht op de elektronische snelweg. Het uitgangspunt is dat aan mededelingen of rechtshandelingen de geldigheid niet kan worden ontzegd vanwege het enkele feit dat zij in elektronische vorm hebben plaatsgevonden.

Product: Wetsvoorstel

Voortgang: De wijziging van het BW moet ertoe leiden dat het algemene vermogensrecht geschikt wordt gemaakt voor de elektronische omgeving. In het najaar wil ik het wetsvoorstel gereed hebben voor consultatie van de bij het onderwerp betrokken partijen. Voor dit onderwerp zijn ook van belang de thans lopende onderhandelingen over het EG-richtlijnvoorstel betreffende enige aspecten van juridische handel hierbij van belang, omdat dit voor de lidstaten de verplichting bevat een minimaal aantal aspecten van de elektronische handel inhoudelijk te harmoniseren. Afhankelijk van de voortgang van de besprekingen over de richtlijn kan dan in de loop van volgend jaar een afzonderlijk wetsvoorstel dan wel een wetsvoorstel in samenhang met de uitvoering van de richtlijn worden ingediend.

Speerpunt 2:

2.1 Wetsvoorstel computercriminaliteit II

Het wetsvoorstel is op 8 juli 1999 bij de Tweede Kamer ingediend (Kamerstukken II, 26 671).

Speerpunt 3:

4.1 Opneming van een bepaling in de Algemene wet bestuursrecht

Met deze bepaling kunnen elektronische documenten onder voorwaarden gelijk gesteld worden aan schriftelijke documenten. Dit actiepunt is door mij aangewezen als speerpunt om hiermee bij te kunnen dragen aan de kwaliteit en toegankelijkheid van de publieke dienstverlening.

Product: Wetsvoorstel

Voortgang: In de nota werd nog gesproken van een experimenteerbepaling. Het «experimentele» acht ik, zoals u bekend, niet nodig. De werkzaamheden voor de invoering van genoemde bepaling zijn inmiddels gestart. Ik verwacht dat het wetsvoorstel in de tweede helft van 2000 voorgelegd kan worden aan de Raad van State.

Speerpunt 4:

12 Internationalisering

Product: Notitie aan de Tweede Kamer

Voortgang: In de notitie zal aandacht besteed worden aan de Nederlandse inzet op internationaal terrein, de samenhang hiervan alsmede de recente ontwikkelingen op internationaal niveau. Ik verwijs overigens naar de betreffende passage in de begeleidende brief. De notitie wordt in maart van het volgend jaar aan de Kamer toegezonden; de voorbereidingen zijn gaande. In dat kader zijn onderzoeksvoorstellen uitgezet bij het subsidieprogramma Informatietechnologie en Recht (ITeR). ITeR organiseert daarbij eind 1999 een workshop, waarvoor een aantal sleutelfiguren uit binnen- en buitenland worden uitgenodigd.

Speerpunt 5:

Deze voortgangsnotitie.

Speerpunt 6:

13 Actualisering nota

Met de actualisering van de nota «Wetgeving voor de elektronische snelweg» zal eind dit jaar een begin gemaakt worden.

Product: Geactualiseerde nota/actualiseringsnotitie

Voortgang: Het ondersteunend onderzoek daartoe is opgenomen in het onderzoeksprogramma van het WODC 1999–2000. Dit onderzoek gaat dit najaar van start.

2. Het actieplan

Inleiding

Hieronder treft u de voortgang van het actieplan aan. De volgorde van het actieplan in de nota «Wetgeving voor de elektronische snelweg» is aangehouden.

1. Privaatrecht

Deze actiepunten hebben als belangrijkste doel de toepasbaarheid van het burgerlijk recht op de informatiemaatschappij te vergroten. Dit kan bijvoorbeeld door verduidelijking of aanvulling van bestaande wettelijke bepalingen, door het wegnemen van onnodige wettelijke belemmeringen of door het totstandbrengen van geheel nieuwe wettelijke bepalingen. De voortgang is sterk afhankelijk van internationale ontwikkelingen.

1.1 Algemene bepalingen op te nemen in het Burgerlijk Wetboek

Zie par. 1 Speerpunten

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

1.2 Wettelijke belemmeringen in het elektronisch rechtsverkeer

Dit punt hangt samen met actiepunt 1.1. Specifieke bepalingen als vormvoorschriften kunnen een belemmering vormen voor het elektronisch rechtsverkeer. Ook op andere punten kunnen zich belemmeringen voordoen. Indien belemmeringen voor het elektronisch rechtsverkeer

worden waargenomen, moet worden gezien of deze moeten en kunnen worden opgeheven

Product: Afhankelijk van geconstateerde belemmering

Voortgang: In het kader van het MDW-programma werd onderzoek gedaan naar de belemmerende werking van vormvoorschriften. De vragen of bestaande vormvereisten gehandhaafd moeten worden en in hoeverre er elektronische equivalenten moeten komen van authentieke akten e.d. speelden hierbij een rol. Uit het MDW-rapport «Elektronisch verrichten van rechtshandelingen» (voorjaar 1998) bleek dat de toenmalige stand der techniek nog geen elektronisch equivalent kon bieden voor de bestaande vormvoorschriften. Het rapport biedt een functioneel toetsingskader dat gebruikt kan worden bij experimentele wetgeving en zelfregulering. Dit rapport zal uiteraard een rol spelen bij het ontwerp van het wetsvoorstel betreffende de opnemings van algemene bepalingen in het Burgerlijk Wetboek.

Uit dit rapport vloeit tevens een wetsvoorstel voort met een experimenteel karakter. Het beoogt de koop van woningen in de obligatoire fase (bij de makelaar) op elektronische wijze mogelijk te maken. In een later stadium zou dit wetsvoorstel dat nu nog in ontwerpfase verkeert, ondergebracht kunnen worden bij actiepunt 1.1 (algemene bepalingen BW).

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie

1.3 Zelfregulering «pseudo-koop»

Het kabinet zal bevorderen dat er zelfregulering tot stand komt over elektronische «pseudo-koop» en andere vormen van misleiding van consumenten langs elektronische weg.

Product: Vorm van zelfregulering, die aan de waarborgen van het toetsingskader voldoet.

Voortgang: Het Electronic Commerce Platform Nederland (ECP.NL) werkt op dit moment hard aan de (voorlopige) afronding van een gedragscode voor elektronisch zakendoen. Door het bedrijfsleven deze code te laten ondertekenen zal vertrouwen aan consumenten en bedrijfsleven kunnen worden geschonken. In de code is onder andere aangegeven dat bedrijven duidelijk moeten aangeven wat zij verkopen, wie zij zijn en onder welke voorwaarden zij hun diensten en goederen verkopen. Het ministerie van Economische Zaken heeft bij de opstelling hiervan faciliterend opgetreden. Het ministerie van Justitie is nauw betrokken bij opstelling van deze gedragscode. De consumentenbond heeft recent een initiatief genomen dat een verdere uitwerking is van de gedragscode van ECP.NL, het Web-Trader logo. Hierin worden vooral een aantal consumentenaspecten nader gepreciseerd.

Verantwoordelijk: ministerie van Economische Zaken

2. Strafrecht

De belangrijkste doelstelling van de onder 2 neergelegde actiepunten is het zorgdragen voor een omgeving waarin het strafrecht niet uitgesloten wordt van toepassing op de elektronische snelweg. Dit kan enerzijds toe leiden dat er aanvullende regels gemaakt moeten worden, anderzijds kan de noodzaak tot nadere regels nog onderzoek behoeven.

2.1 Wetsvoorstel computercriminaliteit II

Het wetsvoorstel is op 8 juli 1999 bij de Tweede Kamer ingediend (Kamerstukken II, 26 671). Zie par. 1 Speerpunten.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie

2.2 Bevoegdheid rechter-commissaris in verband met de vergelijking van registers.

Het gaat hierbij onder andere om de vraag om de vraag of er in het Wetboek van Strafvordering een bevoegdheid voor de rechter-commissaris moet worden opgenomen die inhoudt dat in zwaarwegende gevallen over mag worden gegaan tot een algemene vergelijking van registers van verdachte en niet-verdachte burgers. De actiepunten vertoont samenhang met actiepunt (3.1) «datamining» en is breder van uitvoering dan in de nota vermeld.

Product: a. Onderzoeksrapportage
b. Wetsvoorstel

Voortgang: Ad a: onderzocht wordt of de voortgaande automatisering en informatisering noopt tot het creëren van een nieuw type bevoegdheden in het Wetboek van Strafvordering. Het gaat dan om bevoegdheden die inhouden dat opsporingsinstanties van derden kunnen vorderen dat zij door hen omtrent personen geregistreerde gegevens verstrekken, dan wel op dergelijke gegevens bewerkingen toepassen.

Hierbij zal betrokken worden een rapport van een onderzoek door de Rijksuniversiteit Groningen, dat mede dit thema tot onderwerp heeft en dat naar verwachting begin 2000 zal verschijnen. Dit onderzoek wordt gefinancierd door het ministerie van Justitie.

Ad b: er is nog niet een specifiek voorstel gemaakt om te komen tot een bevoegdheid voor de rechter-commissaris om in zwaarwegende gevallen over te gaan tot een algemene vergelijking van registers van verdachte en niet-verdachte burgers. Wel is reeds voorgesteld artikel 126gg van de Wet BOB (Stb. 245, 1999) over het verkennend onderzoek aan te vullen. Deze aanvulling houdt in dat, indien dit noodzakelijk is voor de uitvoering van het verkennend onderzoek, de officier van justitie kan bepalen dat persoonsgegevens uit openbare registers verwerkt mogen worden op een wijze die buiten de doeleinden ligt waarvoor de gegevens zijn verkregen. Dit betekent bijvoorbeeld dat op deze registers bewerkingen en register-vergelijkingen kunnen worden toegepast. Dit voorstel is opgenomen in hoofdstuk 2, artikel 5, onderdeel D van het voorstel van Wet tot wijziging van bepalingen met betrekking tot de verwerking van persoonsgegevens (Kamerstukken II 1998/99, 26 410, nrs.1–2).

Momenteel worden de mogelijkheden voor een wetsvoorstel dat de vergelijking van niet-openbare bestanden met elkaar mogelijk maakt, geïnventariseerd. In de nota «Wetgeving voor de elektronische snelweg» wordt hiernaar verwezen met de term «datamining» (vergelijk actiepunt 3.1).

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie

2.3 Onderzoek naar het verkrijgen van gegevens van derden

Onderzocht wordt in welke vorm in het Wetboek van Strafvordering een bevoegdheid moet worden opgenomen die inhoudt dat een derde verplicht kan worden een gegeven te verstrekken uit een door hem in stand gehouden persoonsregistratie. Hiermee houdt verband dat kan worden afgeweken van de privacywetgeving.

Product: a. Onderzoeksrapportage
b. Wetsvoorstel

Voortgang: Ad a: ook dit actiepoint hangt samen met het creëren van een nieuw type bevoegdheden in het Wetboek van Strafvordering. Het onderzoek terzake is uitgevoerd door de Katholieke Universiteit Brabant en de Katholieke Universiteit Nijmegen en is in mei 1999 gereed gekomen onder de titel «Als de politie iets wil weten»

Ad b: op basis van dit onderzoeksrapport wordt gewerkt aan een ontwerp van een wetsvoorstel tot wijziging van het Wetboek van Strafvordering in verband met de regeling van de bevoegdheid tot het vorderen van gegevens ter zake van telecommunicatie. Naar het er thans uitziet, zal worden voorgesteld artikel 125f WvSv te wijzigen en een nieuwe bevoegdheid op te nemen die inhoudt dat van de aanbieder van telecommunicatie gegevens kunnen worden gevorderd ter zake van naam, adres, woonplaats, nummer en soort dienst. Dit ontwerp-wetsvoorstel zal naar verwachting in het najaar in consultatie gegeven worden. Het voornemen bestaat voor andere sectoren dan de telecommunicatiesector vergelijkbare wetgeving in voorbereiding te nemen.

Het voornemen tot een wetsvoorstel tot wijziging van artikel 125f WvSv (na inwerkingtreding van de Wet BOB wordt dit artikel 126n) zal onder andere inhouden dat bij algemene maatregel van bestuur zal worden geregeld welke gegevens op basis van het gewijzigde artikel 125f kunnen worden gevorderd. Daaronder zullen onder andere locatiegegevens zijn begrepen. Ten dele betreft dit een uitwerking van actiepoint 2.4 (zie ook onder).

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Verkeer en Waterstaat.

2.4 Onderzoek naar de mogelijkheid en wenselijkheid van het op verzoek van opsporingsinstanties vergaren van locatiegegevens door telecommunicatie-aanbieders

Het gaat hierbij om «nieuwe» gegevens, dat wil zeggen, gegevens die niet reeds in het kader van de eigen bedrijfsvoering van de organisaties worden vergaard.

Product: Onderzoeksrapportage

Voorgang: Dit onderzoek is ondergebracht bij het onderzoeksprogramma van Informatietechnologie en Recht (ITeR).

Toekenning van het onderzoek zal naar alle waarschijnlijkheid begin november plaatsvinden. Het onderzoek zal tussen de zes en twaalf maanden in beslag nemen. Het onderzoeksresultaat zal in de tweede helft van 2000 te verwachten zijn.

Zoals bij actiepoint 2.3 vermeld, is een deel van dit actiepoint al meegenomen in het voornemen tot de wetswijziging van artikel 125f WvSv.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Verkeer en Waterstaat.

2.5 Bevordering zelfregulering Internet

Dit actiepoint had tot doel het stelsel van zelfregulering zoals dat nu bestaat voor het Meldpunt Kinderporno, uit te breiden tot andere uitingsdelicten en op termijn ook tot andere categorieën tussenpersonen.

Product: Zelfregulering

Voortgang: Inmiddels zijn er drie meldpunten: het Meldpunt Kinderporno, het Meldpunt Discriminatie Internet en het Meldpunt Overige Uitingsdelicten. Over het uitbreiden van het stelsel van zelfregulering tot andere categorieën tussenpersonen wordt gesproken in het Platform Overheid en Internet Service Providers; dit overleg is gaande.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

2.6 Onderzoek naar de aanpassing van art. 350a Wetboek van Strafrecht

Een voorziening terzake is opgenomen in het wetsvoorstel computercriminaliteit II. Zie par. 1 Speerpunten

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

2.7 Onderzoek naar de technische en maatschappelijke haalbaarheid van detectietechnieken en het maken van internationale afspraken hierover

Product: a. Onderzoeksrapportage

b. Internationale afspraken

Voortgang: Dit onderzoek is ondergebracht in het onderzoeksprogramma Informatietechnologie en Recht (ITeR). Toekenning van het onderzoek zal naar alle waarschijnlijkheid begin november plaatsvinden. Dit onderzoek zal tussen de zes en twaalf maanden in beslag nemen. Het onderzoeksresultaat zal derhalve in de tweede helft van 2000 te verwachten zijn.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

3. Strafrechtelijke handhaving

De nadruk ligt hier eveneens op de mogelijkheden om strafrechtelijk op te kunnen treden in de informatiemaatschappij.

3.1 Datamining als opsporingsmiddel

Dit actiepunt hangt samen met actiepunt 2.2. Het gaat hierbij om onderzoek naar datamining als opsporingsmiddel waarbij de volgende uitgangspunten worden gehanteerd:

- onderzoek naar en verwerken van gegevens is slechts toelaatbaar bij een verdenking of verkennend onderzoek, dan wel in verband met een onderzoek naar georganiseerde criminaliteit zonder dat sprake is van een concrete verdenking.
- het verwerken van gegevens en de daarbij te gebruiken technieken kunnen een forse inbreuk op het recht op privacy opleveren. De afweging tussen het opsporingsbelang en het belang van de privacy-bescherming dient daarom nauwkeurig plaats te vinden.

Product: Onderzoeksrapportage als basis van de uitvoering van beleid terzake strafrechtelijke handhaving.

Voortgang: In het ITeR onderzoeksprogramma is een aantal onderzoeken opgenomen die datamining als (deel)onderwerp hebben, o. a. de mogelijke belemmeringen vanuit het privacyrecht om met toepassing van datamining strafrechtelijk fenomeenonderzoek te verrichten en datamining als nieuw opsporingsmiddel. Op deze wijze wordt een breed onderzoek naar het gebruik van datamining-technieken zoals in de nota voorzien mogelijk gemaakt.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

3.2 Onderzoek naar de aard, ernst en omvang van ICT-criminaliteit en gebruik van opsporingsbevoegdheden in dit verband

Product: Onderzoeksrapportage

Voortgang: Het onderzoek dat wordt uitgevoerd door het WODC, is bijna gereed. De verwachting is dat het onderzoek in het najaar afgerond zal zijn.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

3.3. Voornemens op het gebied van organisatie, opleiding en uitrusting van politie- en justitiefunctionarissen met het oog op een goede strafrechtelijke rechtshandhaving op de elektronische snelweg

Product: Beleidsnota

Voortgang: Het actieprogramma «Digitaal rechercheren» is aangeboden aan de Tweede Kamer. De analyse van de huidige situatie is dat landelijk gezien de ontwikkeling van digitaal rechercheren onvoldoende is. Deze gaat te langzaam en er is nog geen sprake van een landelijk dekkend netwerk voor digitaal rechercheren.

De voorstellen in het actieprogramma dragen bij aan een versnelling van de ontwikkelingen en het realiseren van het landelijk dekkend netwerk. Ook wordt de inhoudelijke samenhang met de activiteiten van het OM en partners in de opsporing (bijzondere opsporingsdiensten, Marechaussee en Rijksrecherche) benadrukt.

Momenteel wordt er gewerkt aan de uitwerking van het actieprogramma in een werkprogramma. Het is de bedoeling dat er dit jaar nog afspraken gemaakt zullen worden over de financiering daarvan. De betrokken ministers (Justitie en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties) zullen in het najaar tot een standpuntbepaling komen en deze aan de Kamer mededelen.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

3.4 Oprichting van een centraal informatiepunt voor het verkrijgen van abonneegegevens ten behoeve van het bevoegd tappen en voorbereiding regelgeving daartoe

Product: a. Centraal informatiepunt
b. AMvB

Voortgang: Ad a: Het centraal informatiepunt is in oprichting. Dit zal proefdraaien tot 1 februari 2000. Deze termijn is wat langer dan noodzakelijk kan lijken, maar wordt veroorzaakt door de overgang naar het millennium en de mogelijk daarmee samenhangende problemen.

Ad b: de AMvB behorend bij art 13.4 Telecommunicatiewet, het besluit verstrekking gegevens telecommunicatie, zal naar verwachting in november dit jaar in het Staatsblad staan.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Verkeer en Waterstaat, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

3.5 Studie binnen OESO-verband naar de lokalisatie van elektronische transacties en de werkelijke leiding van rechtspersonen

Het kabinet zal het initiatief nemen binnen OESO-verband een dergelijk onderzoek te laten verrichten.

Product: Onderzoeksrapportage

Voortgang: Dit punt loopt mee in de werkzaamheden bij de OESO, ten vervolge op de conferentie over elektronische handel in Ottawa (oktober 1998). Een fiscale werkgroep van de OESO beziet de mogelijkheden van belastingheffing in een elektronische omgeving; naar verwachting leidt dit tot een aantal OESO-aanbevelingen.

Verantwoordelijk: ministerie van Financiën, ministerie van Justitie.

4. Bestuursrecht

4.1 De opnemings van een bepaling in de Algemene wet bestuursrecht. Zie par. 1 Speerpunten.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

5. Communicatie met de overheid

De nadruk bij dit onderdeel ligt op het (elektronisch) toegankelijk maken van de overheid voor de burger en de zorg voor de met digitalisering samenhangende fenomenen als het (elektronisch) bewaren van documenten. De minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid heeft over dit onderwerp het «Actieprogramma Elektronische Overheid» uitgebracht. De uitvoering van dit actieprogramma heeft inmiddels geresulteerd in het overheidsportaal www.overheid.nl, die het met behulp van een geavanceerde zoekmachine mogelijk maakt om op een gebruikersvriendelijke manier snel de gezochte overheidsinformatie op het Internet te vinden. Ook wordt op velerlei manieren gestimuleerd dat overheidsorganen hun informatie op het Internet gratis ter beschikking stellen (geconsolideerde wet- en regelgeving, officiële publicaties, de Staatsalmanak, het ELRO-project (Elektronische Loket Rechterlijke Organisatie) etc.) en aan het interactief dienstenverkeer met de overheid. Voor een volledig overzicht van initiatieven op dit punt moge ik verwijzen naar het betreffende Actieprogramma (Kamerstukken II, 26 387).

5.1 Maatregelen ter bevordering van de elektronische ontsluiting van openbare registers.

De nota vermeldt de volgende punten:

- de elektronische ontsluiting van bestaande curatele en handelsregisters en de voorbereiding van daartoe noodzakelijke regelgeving;
- nader onderzoek naar de vraag of en zo ja, hoe (onderdelen van) openbare registers elektronisch toegankelijk gemaakt kunnen worden voor de uitvoering van wettelijke verplichtingen;
- het inrichten van elektronisch toegankelijke verificatieregisters waarmee organisaties die onderworpen zijn aan een identificatieplicht of anderszins een maatschappelijk belang nastreven, op een passende manier een identiteitsbewijs kunnen (laten) controleren;
- bevorderen van samenwerking en kennisbundeling met betrekking tot binnen en buitenlandse identiteitsbewijzen en achterliggende bron-documenten;
- initiatieven om tot een elektronische ontsluiting te komen van handelsregisters in EU-verband.

Product: a. Elektronisch toegankelijke registers
b. Onderzoeksrapportage
c. Internationale samenwerking

Voortgang: Voor wat betreft de elektronische ontsluiting van bestaande civiele registers (voornamelijk registers op het gebied van personen en familierecht) wordt momenteel gewerkt aan een plan dat in centralisatie

en automatisering van deze registers voorziet. Elektronische ontsluiting ervan is hierbij echter nog niet aan de orde. Op het gebied van faillissementsregisters wordt al wel aandacht besteed aan de elektronische ontsluiting van die registers; dit onderwerp verkeert in de oriëntatiefase. Bij de verdere planvorming zal waar nodig en mogelijk worden aangehaakt bij het «Kader voor sturing van het extern gebruik van de elektronische gegevensbestanden van het bestuur» dat is aangekondigd door de minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid in het «Aktieprogramma Elektronische Overheid». Een onderzoek naar de aard van de bestanden en de wijze van gebruik daarvan is inmiddels afgerond. Een beleidsplan wordt thans ontwikkeld.

Verantwoordelijk: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Justitie, ministerie van Economische Zaken.

5.2 Bevordering van het tot stand komen van zelfregulering omtrent de duurzaamheid van belangrijke documenten in het maatschappelijk verkeer

Daarbij vindt er een inventarisatie plaats van wettelijke bepalingen waarin duurzaamheidseisen worden gesteld aan het bewaren van in het maatschappelijk verkeer belangrijke documenten en de vereiste tijdsduur van bewaring.

Product: a. Overleg met branche-organisaties
b. Onderzoeksrapportage

Voortgang: In het kader van het programma Digitale Duurzaamheid van de minister voor Grote Steden- en Integratiebeleid worden activiteiten ontplooid om de toegankelijkheid, de betrouwbare uitwisseling en het bewaren van digitale documenten en andersoortige digitale informatie van de overheid te waarborgen.

In samenwerking met het bedrijfsleven en de wetenschappelijke wereld wordt het programma Digitale Duurzaamheid nu uitgediept. In onderzoeksrapporten in 1998 vervaardigd door Het Expertisecentrum en IBAS O&I Consultancy is aangegeven dat de aandacht zich allereerst zou moeten richten langs twee programmalijnen.

1. Record Keeping System

Hierbij gaat het om de ontwikkeling van een Record Keeping System (RKS), waarin het concept en de functionele eisen worden uitgewerkt voor de inrichting van de documentaire informatievoorziening en het archiefbeheer;

2. Digitaal Depot

Dit betreft de problematiek van de langdurige digitale bewaarfunctie, het zogenaamde Digitaal Depot; dit is een traject dat zich richt op ontwikkeling van een langdurige bewaar- en beheerfunctie van digitale documenten. Beide programmalijnen kennen drie fasen; een architectuurfase, een ontwikkelings- en realisatiefase en een beheersfase. Voor beide trajecten komen de eerste resultaten van de architectuurfase op korte termijn beschikbaar. In de vervolgfases, waar het Actieprogramma «Elektronische Overheid» financiering voor beschikbaar heeft gesteld, zal in het kader van het RKS een handelingenbank wordt ontwikkeld, zullen pilot-onderzoeken in een concrete omgeving plaatsvinden en zal een zgn «RKS-demonstrator» worden vervaardigd. Voor wat betreft het Digitaal Depot zal een testomgeving worden opgezet, waarin experimenten worden uitgevoerd aan de hand van onderzoeksvragen, dat de basis zal vormen voor een eerste ontwerp van een digitaal depot en voor (technische) richtlijnen voor overheidsorganisaties.

Verantwoordelijk: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Justitie.

6. Privacy

6.1 Maatregelen ter bescherming van privacy

De bescherming van de persoonlijke levenssfeer wordt onder meer bevorderd door oprichting van een aanspreekpunt voor burgers, voorlichting over aan geregistreerde toegekende rechten, bevorderen van het benoemen van privacyfunctionarissen in bedrijven en het bevorderen van het gebruik van Privacy Enhancing Technologies (PET) en biometrie.

Product: Aanspreekpunt

Voorlichting

Voortgang: Op het gebied van voorlichting ligt een plan klaar dat in samenspraak met de Registratiekamer tot stand is gebracht. Een campagne om het publiek te informeren gaat van start als de WBP door de Tweede Kamer is aanvaard.

Daarnaast zijn er door de Registratiekamer een aantal initiatieven genomen op het gebied van Privacy Enhancing Technologies. Verdere ontwikkeling van deze technieken zal plaatsvinden in het kader van artikel 13 van de WBP. Voor wat betreft de overige punten wordt de definitieve inhoud van de WBP afgewacht (zie ook punt 8.2 over biometrie).

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

6.2 Verdergaande internationale harmonisatie van privacynormen, in aanvulling op EG-privacyrichtlijnen

Het gaat hierbij om:

- bevordering van de door de OESO ontwikkelde «Guidelines on the protection of privacy and the transborder flows of personal data»
- indien blijkt dat de invulling van de normen gegevensbescherming op belangrijke terreinen uiteenloopt binnen de lidstaten van de Europese Unie zal de sectorale invulling van deze normen bevorderd worden.

Product: Internationaal overleg

Voortgang: Het internationale overleg op het gebied van privacy richt zich momenteel op de uitwisseling van persoonsgegevens met de Verenigde Staten vooral in verband met elektronisch zakendoen. De Verenigde Staten hebben geen passend beschermingsniveau van persoonsgegevens in de zin van de Europese richtlijn; dit is een probleem dat de handel met Europa kan belemmeren. Nederland is betrokken bij de voorbereiding van het standpunt dat de Europese Unie inneemt in het overleg met de Verenigde Staten.

Voor het overige wordt de implementatie van de privacyrichtlijn in de lidstaten afgewacht, zo ook de implementatie in Nederland.

Aan de invulling van de OESO-guidelines over privacy wordt binnen de OESO veel prioriteit gegeven. Tijdens de ministeriële conferentie over elektronische handel in oktober 1998 in Ottawa is besloten dat de OESO praktische richting zal geven aan de implementatie van de guidelines. Om zicht te krijgen op die implementatie stelt de OESO binnenkort vast een «on line privacy policy statement generator», een vragenlijst over privacyvraagstukken voor burgers en bedrijven. De Nederlandse regering zal zo veel mogelijk bekendheid geven aan deze vragenlijst en het werken met die vragenlijst actief stimuleren.

Afhankelijk van de ervaringen met de vragenlijst en van de toepassing van de Wbp zal de Nederlandse regering concrete voorstellen inbrengen bij de OESO.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

7. Vrijheid van meningsuiting

7.1 Aanpassing van art. 7 van de Grondwet

Met de instelling van de Commissie grondrechten in het digitale tijdperk is de inhoud van dit actiepoint enigszins uitgebreid. De Commissie zal zich niet slechts richten op art. 7 (vrijheid van meningsuiting) doch ook aandacht besteden aan de mogelijke noodzaak tot aanpassing van art. 10 (recht op privacy) en 13 (brief-, telefoon- en telegraafgeheim) en mogelijk nieuwe grondrechten.

Product: Grondwetswijziging

Voortgang: De Commissie is ingesteld op 25 maart dit jaar. De planning is dat het advies van deze Commissie gereed zal zijn per 1 mei 2000. Het advies dient concrete voorstellen tot grondwetsherziening te bevatten. Vanaf dat moment zal de ambtelijke voorbereiding voor de Grondwetswijziging nog moeten starten. Het is de bedoeling dat de eerste lezing van het grondwetsherzieningsvoorstel nog tijdens de huidige kabinetsperiode wordt afgerond.

Verantwoordelijk: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Justitie, ministerie van Verkeer en Waterstaat, ministerie van OCW.

7.2 Maatregelen ter bescherming van minderjarigen tegen schadelijke informatie

- bevorderen van het totstandkomen door zelfregulering van een classificatiesysteem voor mediaproducten
- vervolg geven aan Europees onderzoek naar de mogelijkheden ter bevordering van controle van ouders op het kijkgedrag van minderjarigen

Product: a. Classificatiesysteem
b. Onderzoeksresultaat

Voortgang: Ad a: een wetsvoorstel met een classificatiesysteem (het wetsvoorstel «houdende een wijziging van de Mediawet en het Wetboek van Strafrecht alsmede intrekking van de Wet op de filmvertoning») zal binnenkort aan de Kamer worden gestuurd. Met dit wetsvoorstel wordt uitvoering gegeven aan de verplichtingen voortvloeiend uit de EG-richtlijn «televisie zonder grenzen» en wordt gestreefd naar een meer effectieve bescherming van jeugdigen tegen voor hen schadelijk te achten audiovisuele mediaproducten. Daarnaast is in augustus 1999 het Nederlands Instituut voor classificatie van Audiovisuele Media (NICAM) opgericht als organisatie voor zelfregulering.

Ad b: Het Europese onderzoeksrapport is in april 1999 verschenen. Er zijn in Europees verband nog geen conclusies uit getrokken.

Verantwoordelijk: ministerie van OCW, ministerie van Justitie.

8. Biometrie en identificatie

8.1 Bevordering van het gebruik van biometrie

- een algemene wettelijke basis voor het gebruik van biometrie voor de uitvoering van publieke taken (fase 1)
- nadere wettelijke regeling in EU-verband voor de opslag en het gebruik van gepersonaliseerde biometrische gegevens (fase 2)
- bevordering van internationale afspraken omtrent het gebruik van

- biometrische technieken en databanken met biometrische persoonskenmerken. Voor wat betreft standaardisatie kan worden volstaan met zelfregulering
- onderzoek naar de noodzaak van een bagatelregeling voor het kleinschalig gebruik van biometrische persoonsgegevens die qua aard als «gevoelig» in de zin van de WBP moeten worden beschouwd.

Producten: Wettelijke basis
Regeling in EU-verband
Internationale afspraken
Onderzoeksrapportage

Voortgang: Afgewacht wordt de uiteindelijke tekst van het wetsvoorstel Bescherming Persoonsgegevens omdat deze mede bepalend is voor de inhoud van een eventuele wettelijke voorziening. Zie verder punt 8.2.

Verantwoordelijk: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Justitie.

8.2 Bevorderen van elektronische identificatie

- personaliseren van chipkaarten en andere elektronische identiteitsbewijzen onder de werking van de Wet op de Identificatieplicht brengen (fase 1)
- onderzoek naar de ontwikkeling van elektronische en bij de wet erkende identificatiedocumenten

Producten: Wetsvoorstel
Onderzoeksrapportage

Voortgang: Onder de verantwoordelijkheid van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties vindt momenteel het project Nieuwe Generatie Reisdocumenten plaats. In dit kader worden nieuwe reisdocumenten ontwikkeld. Het hoofddoel van het project is om voor 1 januari 2001 nieuwe, zo goed mogelijk beveiligde reisdocumenten (paspoort en identiteitskaart) tot stand te brengen. Het voornemen is de nieuwe identiteitskaart op een later moment ook geschikt te maken om de houder in een elektronische omgeving te identificeren. De voorstellen voor deze nieuwe generatie reisdocumenten zijn eind maart 1999 aan de Tweede Kamer aangeboden. Op 3 juni tijdens een Algemeen Overleg heeft de Tweede Kamer instemmend gereageerd op de voorstellen.

De te ontwikkelen elektronische identiteitskaart moet de houder mede in staat stellen een digitale handtekening te zetten die dezelfde functie heeft als een handgeschreven handtekening.

Hierbij zal gebruik gemaakt worden van biometrie en «public key»-technieken. Beide technieken zijn echter relatief nieuw, zeker in combinatie met elkaar. Om deze reden kan de elektronische identiteitskaart nog niet per 1 januari 2001 ingevoerd worden.

April dit jaar is gestart met de pilotfase die in de loop van 2000 moet resulteren in voorstellen voor de introductie. Voor de termijn van invoering wordt gedacht aan 2003.

Voor wat betreft een wijziging van de Wet op de identificatieplicht zal gewacht worden tot de identificatiedocumenten zijn ontwikkeld om te bezien op welke wijze deze documenten onder de Wet op de identificatieplicht gebracht kunnen worden.

Verantwoordelijk: ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, ministerie van Justitie, ministerie van Economische Zaken.

8.3 Regelgeving voor de elektronische handtekening waarbij wordt aangesloten bij het EG-richtlijnvoorstel elektronische handtekening

Product: Wetsvoorstel

Voortgang: Het EG-richtlijnvoorstel elektronische handtekening beoogt elektronisch handelsverkeer te stimuleren door ervoor te zorgen dat d.m.v. een elektronische handtekening een bericht ook rechts- en bewijskracht kan krijgen. Dit voorstel heeft flinke vertraging opgelopen onder andere doordat er geen overeenstemming gevonden kon worden over de vraag of er een annex met gedetailleerde producteisen zou moeten worden toegevoegd.

Een aantal landen vond de hoeveelheid technische eisen genoemd in de annex zo groot dat er geen enkel product meer aan zou voldoen.

Inmiddels is er een compromis bereikt over een annex met een beperkt aantal eisen. De definitieve richtlijn zal naar verwachting begin 2000 gereed zijn.

Vorbereiding van de aanpassing van de Nederlandse regelgeving zal binnenkort van start gaan nu er naar verwachting niet meer zoveel aan de conceptringlijn gewijzigd zal worden. De richtlijn zal in ieder geval leiden tot een aanpassing van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering en de Algemene wet bestuursrecht (zie actiepunten 4.1).

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Economische Zaken, ministerie van Verkeer en Waterstaat, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

9. Trusted Third Parties

9.1 Ondersteunen van totstandkoming TTP's door middel van wetgeving

Dit resulteert in ieder geval in het verlenen van bewijskracht aan door TTP's vastgelegde elektronische informatie, indien aan een aantal voorwaarden is voldaan.

Product: Wetsvoorstel

Voortgang: In vervolg op de notitie die begin juni van dit jaar aan de Tweede Kamer werd gestuurd, zal in ieder geval regelgeving voor het verlenen van bewijskracht aan elektronische handtekeningen worden voorbereid. Hiermee wordt aangesloten bij de Europese richtlijn voor elektronische handtekeningen (zie actiepunten 8.3). Voor enkele andere onderdelen, zoals de wettelijke toegang van opsporings- en inlichtingendiensten tot versleutelde berichten, zal de noodzaak voor een wettelijke regeling nagegaan worden.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Economische Zaken, ministerie van Verkeer en Waterstaat, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

9.2 Bevordering zelfregulering voor TTP's

Ervaringen die zijn opgedaan bij andere intermediaire instanties zullen een rol spelen bij de bevordering van zelfregulering. Op deze wijze wordt uitvoering gegeven aan de notitie van de ministers van Verkeer en Waterstaat en Economische Zaken.

Product: Blauwdruk van een via zelfregulering te implementeren

Nederlandse TTP-infrastructuur

Voortgang: Vooruitlopend op toezending van de definitieve versie van de TTP-beleidsnotitie naar de Tweede Kamer, maar rekening houdend met de in het concept daarvan uitgezette lijnen, heeft het bedrijfsleven met ruime

ondersteuning van de overheid het initiatief genomen om een blauwdruk voor een Nederlandse TTP-infrastructuur te maken. In dit initiatief worden de randvoorwaarden zoals verwoord in de TTP-beleidsnotitie verder geconcretiseerd en uitgewerkt en wordt een zelfregulerend accreditatie- en certificatieregime voor TTP's opgesteld. Verder wordt in dit zgn. TTP.NL project gezien of, en zo ja hoe, gekomen kan worden tot een landelijke koepelorganisatie voor TTP's, de zgn. TTP-kamer. Het project wordt naar verwachting begin 2000 afgerond.

Verantwoordelijk: ministerie van Economische Zaken, ministerie van Verkeer en Waterstaat, ministerie van Justitie, ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

10. Marktwerving

10.1 Onderzoek naar de mogelijkheid van dwanglicenties waar standaardisatie verhinderd wordt door misbruik van octrooirecht

Product: Onderzoeksrapportage

Voortgang: Het onderzoek heeft zich aanvankelijk gericht op het in kaart brengen van aantallen octrooien op het gebied van Internet. Daarna is gezien of het instrument dwanglicentie vaak (vaker) wordt ingezet. Beide onderzoeken leverden weinig op. Zowel het aantal octrooien als het inzetten van dwanglicenties of verzoeken daarom zijn niet noemenswaardig. Een verdergaand onderzoek is daarom niet zinvol en niet noodzakelijk.

Terzijde merk ik op dat de minister van Economische Zaken als reactie op zorg vanuit het bedrijfsleven en internationale ontwikkelingen over dit onderwerp, een onderzoek naar de reikwijdte van octrooieerbaarheid van software laat doen. Op dit moment wordt bepaalde software al geoctrooieerd, maar het is de vraag of en zo ja hoe hierin wijzigingen moeten worden aangebracht. Dit onderzoek zal naar verwachting begin oktober worden afgerond waarna een consultatie van het veld zal plaatsvinden.

Verantwoordelijk: ministerie van Economische Zaken en ministerie van Justitie.

10.2 Onderzoek naar de zin van uitbreiding van het regime van de Telecommunicatiewet op het gebied van interconnectie naar andere informatiemarkten

Product: Onderzoeksrapportage

Voortgang: De Telecommunicatiewet kent bijzondere regels met betrekking tot de fysieke en logische koppeling van telecommunicatienetwerken (interconnectie) en met betrekking tot het verlenen van toegang tot een telecommunicatienetwerk op andere punten dan het netwerkaansluitpunt (bijzondere toegang). Daarbij gelden de regels van het «Open Network Provision»-kader (ONP), in het bijzonder voor partijen die een aanmerkelijke macht op de markt hebben.

Het stelsel van ONP-regels zal dit en volgend jaar worden geëvalueerd, waarbij mede wordt gezien voor welke markten (al of niet aangepaste) ONP-regels zinvol zouden kunnen zijn.

Verantwoordelijk: ministerie van Verkeer en Waterstaat.

10.3 Toezicht zodat het stelsel van zelfregulering voor het toewijzen van adressen en domeinnamen voldoet aan de eisen gesteld in het toetsingskader

Product: Overleg

Voortgang: Door het ministerie van Economische Zaken is gesproken met de Stichting Internet Domeinregistratie ter voorbereiding van de genoemde toetsing op consistentie met het wetgevend kader. De Stichting heeft een voorbereidende analyse gemaakt. Op korte termijn zullen de betrokken ministers een evaluatie ontvangen van de Stichting Internet Domeinnaam Registratie. Op basis daarvan zullen deze bezien of en in hoeverre er nog aanpassingen nodig zijn. De verwachting is dat dat nauwelijks het geval zal zijn omdat aan de criteria van het toetsingskader tegemoet gekomen lijkt te worden.

Verantwoordelijk: ministerie van Economische Zaken, ministerie van Verkeer en Waterstaat, ministerie van Justitie.

10.4 Internationale afspraken die de samenwerking tussen mededingingsautoriteiten bevorderen

Product: Internationale afspraken

Voortgang: Samenwerking tussen mededingingsautoriteiten is een permanente activiteit van de Nederlandse Mededingingsautoriteit (Nma) en de minister van Economische Zaken. Onderwerpen die relevantie hebben ten aanzien van de elektronische snelweg komen daarbij op gezette tijden aan de orde.

Verantwoordelijk: ministerie van Economische Zaken.

10.5 Bevordering van uitbreiding van standaardisatie van technische normen en koppelvlakken, bij voorkeur via internationale organisaties

Product: Uitbreiding standaardisatie

Voortgang: Het kabinet continueert de ingezette weg met betrekking tot de bevordering van standaardisatie van technische normen en koppelvlakken. Dit wordt voornamelijk vormgegeven door beïnvloeding van internationale standaardisatieorganisaties en in regulier ad hoc overleg met buitenlandse overheden.

Verantwoordelijk: ministerie van Economische Zaken, ministerie van Verkeer en Waterstaat.

11. Internationalisering en rechtsmacht (nationale uitvoering)

11.1 Voorzieningen in bestuursrechtelijke vergunningenstelsels

Er worden voorzieningen opgenomen in deze stelsels die moeten voorkomen dat buitenlandse dienstenaanbieders het Nederlandse of Europese recht kunnen omzeilen.

Product: Wetsvoorstel

Voortgang: Dit is een zeer complex onderwerp waarvoor eerst een onderzoek noodzakelijk werd geacht. Om deze reden is een onderzoek opgenomen in het jaarplan van ITeR («onderzoek naar de mogelijkheden om binnen het bestuursrechtelijke vergunningenstelsel voorzieningen te treffen om te voorkomen dat buitenlandse dienstenaanbieders het Nederlandse of het Europese recht kunnen omzeilen»). Dit onderzoek zal naar alle verwachting medio 2000 gereed komen. Op basis van de

resultaten van het onderzoek zullen voorzieningen getroffen kunnen worden of zal indien noodzakelijk besloten worden tot nader onderzoek.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie, ministerie van Economische Zaken.

12. Internationalisering en rechtsmacht (inbreng in internationale gremia)

Een notitie is in voorbereiding. Zie par. 1 Speerpunten.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.

13. Toegevoegd project: actualisering nota

Met de actualisering van de nota «Wetgeving voor de elektronische snelweg» zal eind dit jaar een begin gemaakt worden. Zie par. 1 Speerpunten.

Verantwoordelijk: ministerie van Justitie.